

SUN'IY INTELEKT ASOSIDA TALABALARNING XORIJIY TIL KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH: MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Akmalova Iroda Ergash qizi

Toshkent Amaliy Fanlar Universiteti, Tarix va filologiya fakulteti,
Filologiya va tillarni o'qitish (ingliz tili) yo'nalishi talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.21868200>

Annotatsiya

Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining oliy ta'lim tizimida talabalarining xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda generativ sun'iy intellekt vositalari, jumladan ChatGPT, Grammarly, Duolingo va ELSA Speak platformalarining til o'rganish jarayonidagi imkoniyatlari, afzalliklari va mavjud muammolari yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellektning akademik halollik, tanqidiy fikrlash, mustaqil ta'lim hamda raqamli kompetensiyalarni shakllantirishga ta'siri zamonaviy ilmiy manbalar asosida baholangan. Maqolada sun'iy intellektni oliy ta'lim tizimiga samarali integratsiya qilish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan hamda kelajakdagi ta'lim modelida inson va sun'iy intellekt hamkorligining ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, generativ sun'iy intellekt, ChatGPT, xorijiy til, til kompetensiyasi, oliy ta'lim, raqamli pedagogika, akademik halollik, innovatsion ta'lim, raqamli transformatsiya.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль технологий искусственного интеллекта в развитии иноязычной компетенции студентов высших учебных заведений. Проанализированы возможности, преимущества и существующие проблемы использования генеративного искусственного интеллекта, включая ChatGPT, Grammarly, Duolingo и ELSA Speak, в процессе изучения иностранных языков. Кроме того, дана научная оценка влияния искусственного интеллекта на академическую добросовестность, критическое мышление, самостоятельное обучение и формирование цифровых компетенций студентов. Предложены научно-практические рекомендации по эффективной интеграции искусственного интеллекта в образовательный процесс.

Ключевые слова: искусственный интеллект, генеративный искусственный интеллект, ChatGPT, иностранный язык, языковая компетенция, высшее образование, цифровая педагогика, академическая добросовестность.

Abstract

This article examines the role of artificial intelligence technologies in developing foreign language competencies among university students. It analyzes the opportunities, advantages, and challenges of using generative AI tools such as ChatGPT, Grammarly, Duolingo, and ELSA Speak in foreign language learning. Furthermore, the study evaluates the impact of artificial intelligence on academic integrity, critical thinking, independent learning, and digital competence based on contemporary scholarly sources. The paper also proposes practical recommendations for the effective integration of artificial intelligence into higher education and highlights the importance of collaboration between educators and AI technologies in future learning environments.

Keywords: artificial intelligence, generative artificial intelligence, ChatGPT, foreign language learning, language competence, higher education, digital pedagogy, academic integrity, digital transformation.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida raqamli texnologiyalar rivojlanishining yangi bosqichi kuzatilmoqda. Ayniqsa, generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining paydo bo'lishi ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni boshlab berdi. Sun'iy intellekt endilikda faqat texnik yoki ishlab chiqarish sohasining mahsuli emas, balki ta'lim, tibbiyot, iqtisodiyot va ilm-fan kabi muhim yo'nalishlarning ajralmas qismiga aylanmoqda. Oliy ta'lim tizimida esa ushbu texnologiyalar talabalarining bilim olish usullarini, o'qituvchilarning pedagogik faoliyatini hamda o'quv jarayonini tashkil etish mexanizmlarini tubdan o'zgartirmoqda [1].

Globallashuv sharoitida xorijiy tillarni mukammal egallash zamonaviy mutaxassisning kasbiy kompetensiyasini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Xalqaro ilmiy hamkorlik, akademik mobillik, xorijiy adabiyotlardan foydalanish hamda global mehnat bozorida raqobatbardosh bo'lish uchun talabalar xorijiy tillarni puxta o'zlashtirishlari zarur. Shu sababli xorijiy tillarni o'qitish metodikasini zamonaviy texnologiyalar asosida takomillashtirish bugungi kunning dolzarb ilmiy va pedagogik masalalaridan biridir [14].

Bugungi kunda an'anaviy ta'lim modeli talabalarining individual ehtiyojlarini to'liq qondirishda ayrim cheklovlarga ega. Bir guruhdagi talabalar bilim darajasi, qiziqishi, o'zlashtirish sur'ati va o'rganish uslubi jihatidan farqlanadi. Natijada yagona metodika barcha talabalar uchun bir xil samaradorlikni ta'minlay olmaydi. Aynan shu ehtiyoj sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanishiga turtki bo'ldi [3].

Sun'iy intellekt asosidagi platformalar o'quv materiallarini foydalanuvchining bilim darajasi va ehtiyojiga moslashtirish, tezkor teskari aloqa

(feedback) taqdim etish, xatolarni tahlil qilish hamda individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantirish imkonini beradi. ChatGPT murakkab grammatik mavzularni tushuntirish, Grammarly yozma nutqdagi xatolarni aniqlash, ELSA Speak talaffuzni baholash, Duolingo esa o'yinlashtirilgan topshiriqlar orqali muntazam mashq qilish imkoniyatini yaratadi. Bunday yondashuv talabalarning mustaqil ta'lim olish motivatsiyasini oshirib, xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [6].

Biroq sun'iy intellektning ta'limga kirib kelishi bilan bir qatorda yangi muammolar ham yuzaga chiqmoqda. Xususan, tayyor javoblarga ortiqcha tayanish, akademik halollik tamoyillarining buzilishi, tanqidiy fikrlashning sustlashishi, ma'lumotlarning ishonchliligini tekshirish zarurati va raqamli savodxonlik darajasidagi tafovutlar ilmiy hamjamiyat tomonidan jiddiy muhokama qilinmoqda [2].

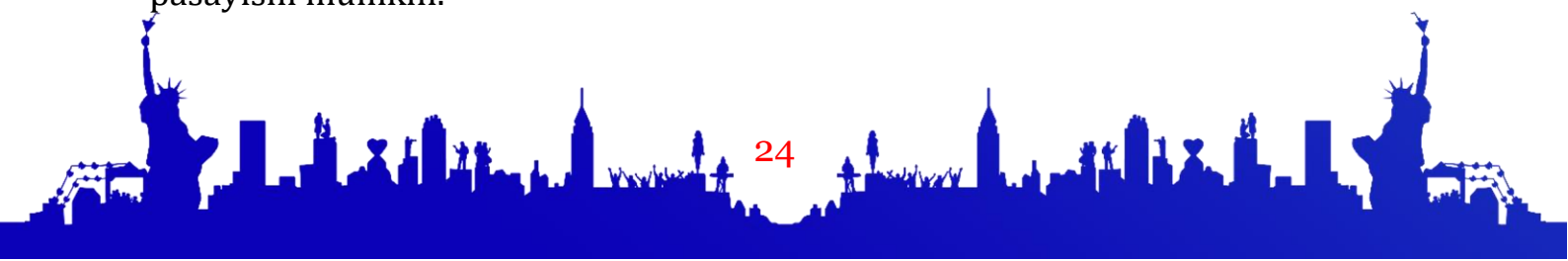
Mening fikrimcha, sun'iy intellektning ta'lim tizimining muqobili sifatida emas, balki pedagogik jarayonni boyituvchi innovatsion vosita sifatida baholash lozim. Texnologiya qanchalik mukammal bo'lmasin, uning samaradorligi undan foydalanayotgan talabaning ilmiy madaniyati, tanqidiy fikrlashi va o'qituvchining metodik rahbarligi bilan chambarchas bog'liq. Shu bois sun'iy intellekt va an'anaviy pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi zamonaviy ta'limning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi sun'iy intellekt texnologiyalarining talabalarning xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda oliy ta'lim tizimida ulardan samarali foydalanish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM

Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim texnologiyalarining xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rni

Ta'lim tizimida eng murakkab masalalardan biri har bir talabaning o'zlashtirish sur'ati va bilim darajasidagi farqlarni hisobga olishdir. An'anaviy auditoriya mashg'ulotlarida o'qituvchi barcha talabalarga bir xil metod va bir xil vaqt davomida dars o'tadi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayrim talabalar yangi grammatik mavzuni qisqa vaqt ichida o'zlashtirsa, boshqalarga uni tushunish uchun ko'proq misollar, qo'shimcha mashqlar va individual tushuntirish zarur bo'ladi. Natijada o'quv jarayonining umumiy samaradorligi pasayishi mumkin.

Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim platformalari aynan shu muammoni bartaraf etishga xizmat qiladi. Bunday tizimlar foydalanuvchining javoblarini tahlil qilib, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi hamda keyingi topshiriqlarni shu natijalar asosida moslashtiradi. Holmes va hammualliflar sun'iy intellektning eng muhim afzalligi o'quv jarayonini shaxsga moslashtirish va individual rivojlanish trayektoriyasini shakllantirish ekanligini ta'kidlaydilar [3].

Masalan, ingliz tilini o'rganayotgan talaba zamonlarni yaxshi bilishi, ammo akademik yozuv yoki talaffuzda qiyinchilikka duch kelishi mumkin. Adaptiv sun'iy intellekt tizimi bunday holatda umumiy mashqlarni emas, aynan talabaning sust rivojlangan ko'nikmalariga qaratilgan topshiriqlarni tavsiya etadi. Bu esa vaqtni tejash bilan bir qatorda ta'lim samaradorligini ham oshiradi.

Mening fikrimcha, adaptiv ta'limning eng katta afzalligi baho qo'yishda emas, balki rivojlanish jarayonini kuzatishda namoyon bo'ladi. Zamonaviy ta'lim faqat yakuniy natijani emas, balki talabaning qanday o'sayotganini ham baholashi kerak. Sun'iy intellekt esa aynan mana shu jarayonni raqamli tahlillar orqali ko'rsatib bera oladi.

Yana bir muhim jihat shundaki, sun'iy intellekt talabaning xatolarini tasodifiy holat sifatida emas, balki ma'lum qonuniyat sifatida tahlil qiladi. Agar foydalanuvchi bir xil grammatik xatoni bir necha bor takrorlasa, tizim ushbu mavzu bo'yicha qo'shimcha mashqlarni tavsiya qiladi. Bunday yondashuv xatolarni bartaraf etish bilan birga ularning kelib chiqish sabablarini aniqlash imkonini ham beradi. Pedagogika nuqtai nazaridan bu diagnostik ta'lim tamoyiliga mos keladi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt o'qituvchi uchun ham muhim analitik vosita hisoblanadi. Platformalarda yig'ilgan ma'lumotlar orqali qaysi mavzular talabalar uchun murakkabligi, qaysi ko'nikmalar sust rivojlanayotgani va qaysi metodlar samaraliroq natija berayotgani aniqlanishi mumkin. Natijada o'qituvchi dars mazmunini real statistik ma'lumotlarga tayangan holda takomillashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ma'lumotlarga asoslangan ta'lim (Data-Driven Education) tamoyilining amaliy ifodasidir.

Shu bilan birga, adaptiv texnologiyalarni joriy etishda ehtiyotkorlik ham talab etiladi. Sun'iy intellekt faqat foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumotlar asosida ishlaydi. Agar talaba topshiriqlarni mas'uliyatsiz bajarsa yoki sun'iy ravishda noto'g'ri javoblar kiritrsa, tizimning tahlillari ham noto'g'ri shakllanishi mumkin. Demak, texnologiyaning aniqligi bevosita foydalanuvchining halolligi va faolligiga bog'liq.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, sun'iy intellektni ta'lim sifatini avtomatik ravishda oshiradigan vosita sifatida emas, balki pedagogik qarorlarni ilmiy ma'lumotlar bilan qo'llab-quvvatlovchi innovatsion texnologiya sifatida baholash maqsadga muvofiqdir. Faqat o'qituvchi, talaba va sun'iy intellekt o'rtasidagi samarali hamkorlikgina xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori natijalarni ta'minlay oladi.

Sun'iy intellektning talabalarining motivatsiyasi va xorijiy tilni o'rganishdagi psixologik omillarga ta'siri

Xorijiy tilni muvaffaqiyatli o'zlashtirish nafaqat metodika yoki o'quv materiallarining sifati, balki talabaning ichki motivatsiyasi, psixologik tayyorgarligi va o'ziga bo'lgan ishonchi bilan ham chambarchas bog'liq. Pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'rganish jarayonida yuzaga keladigan qo'rquv, xato qilishdan uyalish yoki o'z bilimiga ishonchsizlik talabaning til kompetensiyalarini rivojlantirishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellekt asosidagi platformalar talabalar uchun psixologik jihatdan qulay va xavfsiz ta'lim muhitini yaratishda muhim vositaga aylanmoqda [8].

An'anaviy dars jarayonida ayrim talabalar noto'g'ri javob berishdan yoki talaffuzdagi xatolari sababli tengdoshlari oldida noqulay ahvolga tushishdan cho'chidi. Natijada ular darslarda kamroq ishtirok etadi va amaliy muloqot qilish imkoniyatidan mahrum bo'ladi. Sun'iy intellekt esa foydalanuvchini baholamaydi, tanqid qilmaydi va har bir xatoni o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qiladi. Shu sababli talaba o'z ustida erkin ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Masalan, ChatGPT bilan ingliz tilida muloqot qilayotgan talaba grammatik yoki uslubiy xatolarga yo'l qo'ysa, tizim javobni rad etmaydi, aksincha xatolarni izohlab, ularni qanday tuzatish mumkinligini ko'rsatadi. Bu jarayon talabaning xato qilishdan qo'rqishini kamaytiradi va chet tilida erkin fikr bildirishga bo'lgan ishonchini oshiradi. Til o'rganishda aynan mana shunday psixologik qulaylik kommunikativ kompetensiyaning shakllanishida muhim omillardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi ilovalarda qo'llanilayotgan gamifikatsiya elementlari ham o'quv motivatsiyasini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ballar, darajalar, kunlik maqsadlar, virtual mukofotlar va muntazam eslatmalar talabaning o'qishga bo'lgan qiziqishini saqlab qolishga xizmat qiladi. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda motivatsiyaning uzluksiz qo'llab-quvvatlanishi uzoq muddatli o'quv natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan [9].

Biroq motivatsiyani faqat tashqi rag'batlar bilan bog'lash to'g'ri emas. Agar talaba ball yig'ish yoki topshiriqni tezroq tugatishni asosiy maqsad qilib olsa, tilni chuqur anglash va undan amaliy foydalanish ikkinchi darajaga tushib qolishi mumkin. Shu sababli sun'iy intellekt platformalari talabaning ichki motivatsiyasini rivojlantiruvchi metodlar bilan uyg'unlashtirilishi zarur.

Mening fikrimcha, sun'iy intellektning eng muhim psixologik afzalligi talabaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashidir. O'z xatolarini bosqichma-bosqich tahlil qilib, muntazam rivojlanayotganini ko'rgan talaba yangi bilimlarni egallashga nisbatan faolroq munosabat bildiradi. Bu esa nafaqat til kompetensiyalarining rivojlanishiga, balki mustaqil ta'lim madaniyatining shakllanishiga ham xizmat qiladi.

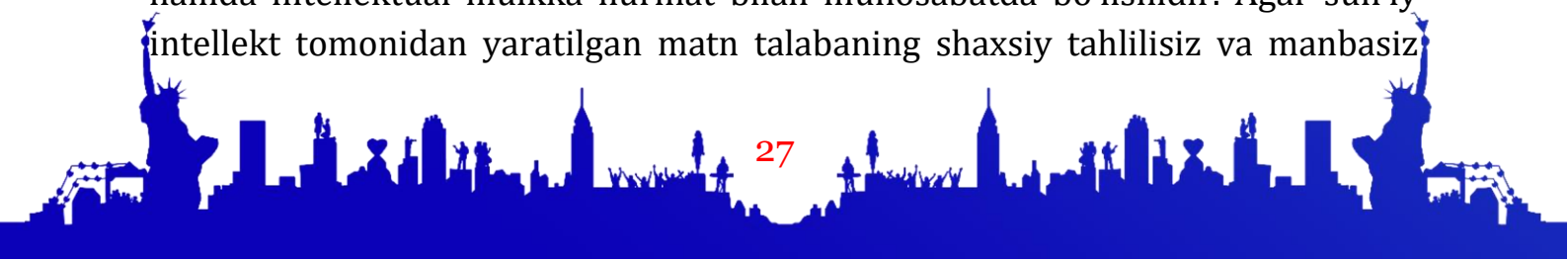
Bundan tashqari, sun'iy intellekt platformalari talabalarda o'z-o'zini baholash (self-assessment) ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talaba o'z natijalarini oldingi ko'rsatkichlari bilan taqqoslaydi, qaysi yo'nalishda o'sayotganini va qaysi ko'nikmalar ustida yana ishlashi kerakligini anglaydi. Pedagogik nuqtai nazardan bu refleksiv ta'limning muhim elementi bo'lib, shaxsning o'z ustida ishlash madaniyatini shakllantirishga yordam beradi.

Shunday qilib, sun'iy intellektning til o'rganishdagi ahamiyati faqat bilim berish bilan cheklanmaydi. U talabaning motivatsiyasini qo'llab-quvvatlaydi, psixologik to'siqlarni kamaytiradi, o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi hamda uzluksiz rivojlanishga undovchi ta'lim muhitini yaratadi. Aynan shu omillar xorijiy tilni muvaffaqiyatli egallashning muhim psixologik asosini tashkil etadi.

Sun'iy intellektdan foydalanishda akademik halollik va tanqidiy fikrlash muammolari

Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi bilan bir qatorda akademik halollik masalasi ham dolzarb muammoga aylandi. Bugungi kunda ko'plab talabalar esse, referat, ilmiy maqola yoki uy vazifalarini bajarishda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanmoqda. Mazkur texnologiyalar o'quv jarayonini yengillashtirishi bilan birga, ulardan mas'uliyatsiz foydalanish mustaqil fikrlashning susayishi va ilmiy izlanish madaniyatining zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli xalqaro ilmiy hamjamiyat sun'iy intellektni qo'llashda akademik halollik tamoyillariga qat'iy rioya etish zarurligini ta'kidlamoqda [1].

Akademik halollikning asosiy mazmuni talabaning bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda namoyon etishi, foydalanilgan manbalarni to'g'ri ko'rsatishi hamda intellektual mulkka hurmat bilan munosabatda bo'lishidir. Agar sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan matn talabaning shaxsiy tahlilisiz va manbasiz

topshirilsa, bu nafaqat ta'lim sifati, balki ilmiy axloq tamoyillariga ham zid hisoblanadi. Shuning uchun sun'iy intellektni bilim yaratadigan vosita emas, balki ilmiy izlanishga yordam beradigan intellektual hamkor sifatida qabul qilish maqsadga muvofiqdir.

Kasneci va hammualliflar generativ sun'iy intellekt ta'lim sifatini oshirish imkoniyatiga ega ekanligini e'tirof etgan holda, undan foydalanishda tanqidiy fikrlashni saqlab qolish eng muhim shartlardan biri ekanligini qayd etadilar [6]. Chunki sun'iy intellekt taqdim etgan har bir ma'lumot doimo to'liq yoki mutlaqo aniq bo'lmasligi mumkin. Ayrim hollarda u eskirgan yoki noto'g'ri ma'lumotlarni ham taqdim etishi ehtimoldan xoli emas. Demak, foydalanuvchi har bir javobni ishonchli ilmiy manbalar bilan taqqoslashi va tahlil qilishi zarur.

Mening fikrimcha, tanqidiy fikrlash sun'iy intellekt davrida eng muhim kompetensiyalardan biriga aylanmoqda. Ilgari talaba ko'proq ma'lumot izlashni o'rgangan bo'lsa, bugungi kunda u ma'lumotning ishonchliligini baholash, turli manbalarni solishtirish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarishni ham bilishi kerak. Bu esa zamonaviy oliy ta'lim oldiga yangi vazifalarni qo'yimoqda.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt barcha talabalar uchun bir xil imkoniyat yaratmaydi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmasi yuqori bo'lgan talaba undan samaraliroq foydalana olsa, raqamli savodxonligi past bo'lgan talaba bu imkoniyatlardan to'liq foydalana olmaydi. Natijada ta'lim jarayonida raqamli tafovut (digital divide) yuzaga kelishi mumkin. OECD hisobotlarida ham raqamli tengsizlik sun'iy intellektni joriy etishdagi muhim muammolardan biri sifatida qayd etilgan [2].

Mazkur muammoni bartaraf etish uchun oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellektidan foydalanish bo'yicha maxsus o'quv mashg'ulotlari va seminarlar tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Talabalarga sun'iy intellekt bilan ishlash madaniyati, prompt yozish usullari, ilmiy manbalarni tekshirish va akademik halollik qoidalari muntazam o'rgatilishi zarur. Bu nafaqat texnologiyadan samarali foydalanishni, balki ilmiy tafakkurning rivojlanishini ham ta'minlaydi.

Shunday qilib, sun'iy intellektning ta'limdagi muvaffaqiyati texnologiyaning imkoniyatlari bilangina belgilanmaydi. Uning haqiqiy samarasi talabaning tanqidiy fikrlashi, ilmiy mas'uliyati, axborotni tahlil qilish ko'nikmalari va akademik halollik tamoyillariga amal qilishi bilan uzviy bog'liqdir. Kelajak ta'limida aynan mana shu kompetensiyalar sun'iy intellektidan oqilona foydalanishning asosiy mezoniga aylanadi.

Sun'iy intellekt asosida xorijiy til ta'limini takomillashtirishning innovatsion yo'nalishlari

Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari oldida turgan asosiy vazifalardan biri zamonaviy texnologiyalarni ta'lim mazmuni bilan uyg'unlashtirishdir. Sun'iy intellektni xorijiy tillarni o'qitish jarayoniga joriy etish faqat yangi dasturlardan foydalanish bilangina cheklanmaydi. Eng avvalo, ushbu texnologiyalarni pedagogik maqsadlar bilan uyg'unlashtirish, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqish zarur. Shu sababli sun'iy intellektidan foydalanishning metodik asoslarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb ilmiy vazifalaridan biri hisoblanadi [7].

Xorijiy til ta'limida sun'iy intellektning samaradorligi, avvalo, uning o'quv jarayonini individuallashtirish imkoniyati bilan belgilanadi. Biroq mazkur imkoniyatdan to'liq foydalanish uchun sun'iy intellekt vositalari o'quv dasturlari, baholash mezonlari va fan dasturlari bilan uzviy bog'lanishi lozim. Aks holda, talaba sun'iy intellektidan faqat tarjima yoki tayyor matn olish vositasi sifatida foydalanib qolishi mumkin. Bu esa texnologiyaning haqiqiy pedagogik salohiyatini cheklaydi.

Mening fikrimcha, kelajakdagi xorijiy til darslari "o'qituvchi – talaba" modelidan "o'qituvchi – talaba – sun'iy intellekt" hamkorlik modeliga o'tadi. Bunday modelda o'qituvchi bilim beruvchi yagona manba emas, balki ta'lim jarayonini boshqaruvchi va ilmiy yo'naltiruvchi mentor vazifasini bajaradi. Sun'iy intellekt esa talabaning individual ehtiyojlariga mos tavsiyalar beruvchi yordamchi sifatida faoliyat yuritadi. Mazkur hamkorlik modeli talabaning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, o'qituvchining ijodiy va metodik faoliyatini ham boyitadi.

Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellektidan foydalanish bo'yicha maxsus fan yoki qisqa muddatli o'quv modullarini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Ushbu modullarda talabalar sun'iy intellekt bilan samarali muloqot qilish, to'g'ri so'rov (prompt) tuzish, olingan javoblarni ilmiy tahlil qilish, ma'lumotlarni ishonchli manbalar orqali tekshirish hamda akademik halollik qoidalariga rioya qilish ko'nikmalarini egallashlari zarur. Bu raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish bilan bir qatorda, zamonaviy mehnat bozorida talab etiladigan kasbiy malakalarni ham shakllantiradi [12].

Bundan tashqari, sun'iy intellekt yordamida talabalarning o'quv natijalarini prognoz qilish imkoniyati ham mavjud. Mashinali o'qitish algoritmlari talabaning o'zlashtirish darajasi, darslarda ishtiroki, topshiriqlarni bajarish sifati va o'quv faolligini tahlil qilish orqali qaysi yo'nalishda qo'shimcha yordam zarurligini oldindan aniqlashi mumkin. Natijada o'qituvchi muammo yuzaga kelgandan keyin emas, balki uning oldini olish bosqichida pedagogik choralar ko'rish

imkoniyatiga ega bo'ladi. Zamonaviy ta'lim nazariyasida bu proaktiv ta'lim tamoyili sifatida baholanadi.

Shu bilan birga, sun'iy intellektning ta'lim tizimiga keng joriy etilishi axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalalariga ham alohida e'tibor qaratishni talab etadi. Talabalarning shaxsiy ma'lumotlari, o'quv natijalari va individual rivojlanish ko'rsatkichlari sun'iy intellekt platformalarida qayta ishlanishi sababli, ularni himoya qilish xalqaro standartlarga mos ravishda tashkil etilishi zarur. Foydalanuvchilarning roziligisiz ma'lumotlardan foydalanish yoki ularni uchinchi shaxslarga uzatish ta'lim tizimiga bo'lgan ishonchni susaytirishi mumkin. Shu sababli sun'iy intellektni joriy etishda texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda axloqiy va huquqiy me'yorlarga ham qat'iy amal qilish lozim [1].

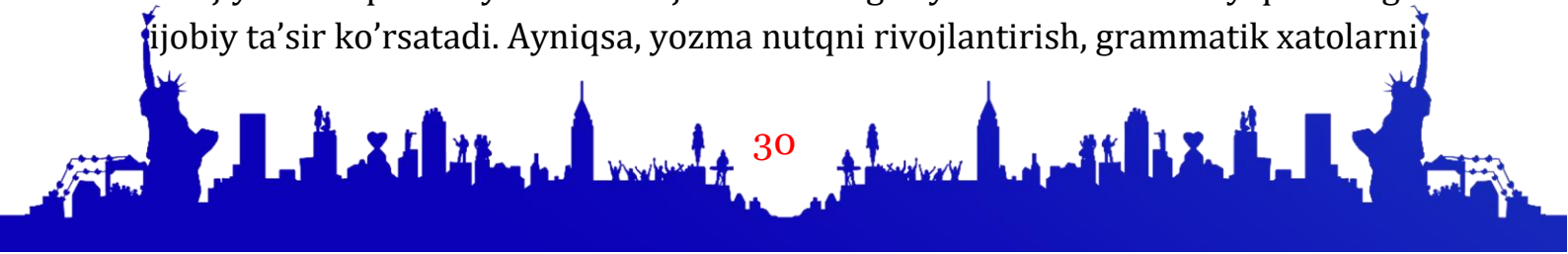
Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalarining kelajagi faqat yangi platformalar yaratish bilan emas, balki ularni pedagogik, metodik va axloqiy tamoyillar asosida qo'llash bilan belgilanadi. Faqat ana shunday yondashuvgina talabalarning xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish hamda zamonaviy raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Mazkur tadqiqotda sun'iy intellekt texnologiyalarining talabalarning xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rnini aniqlash maqsadida kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini sun'iy intellekt, raqamli pedagogika, xorijiy tilni o'qitish metodikasi hamda oliy ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llashga oid milliy va xalqaro ilmiy adabiyotlar tashkil etdi. Tadqiqot davomida UNESCO, OECD hamda sun'iy intellekt va ta'lim sohasidagi yetakchi olimlarning ilmiy ishlari qiyosiy tahlil qilindi [1; 2; 5].

Tadqiqotda tahlil, sintez, qiyosiy taqqoslash, umumlashtirish va kuzatish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, generativ sun'iy intellekt platformalarining imkoniyatlari amaliy jihatdan baholandi. ChatGPT, Grammarly, Duolingo va ELSA Speak platformalarining funksional imkoniyatlari xorijiy tilni o'qitish metodikasi nuqtai nazaridan o'rganildi hamda ularning o'quv jarayoniga ta'siri ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi [6; 8; 9].

Tadqiqotning asosiy maqsadi sun'iy intellektning xorijiy tilni o'rganish samaradorligiga ta'sirini aniqlash, uning afzallik va cheklovlarini baholash hamda oliy ta'lim tizimida undan foydalanishning samarali modelini taklif etishdan iborat bo'ldi.

Olib borilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt texnologiyalari xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishning deyarli barcha tarkibiy qismlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, yozma nutqni rivojlantirish, grammatik xatolarni

aniqlash, lug'at boyligini oshirish va talaffuzni takomillashtirish jarayonida sun'iy intellektning samaradorligi yuqori ekanligi kuzatildi [6].

Tahlillar natijasida sun'iy intellektning ta'lim jarayonidagi afzalliklari quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'lishi aniqlandi:

Ta'lim jarayonini individuallashtirish;

Talabaning bilim darajasiga mos topshiriqlarni shakllantirish;

Tezkor va uzluksiz fikr-mulohaza (feedback) berish;

Mustaqil ta'lim ko'nikmalarini rivojlantirish;

O'quv motivatsiyasini oshirish;

O'qituvchining metodik faoliyatini qo'llab-quvvatlash [3; 7].

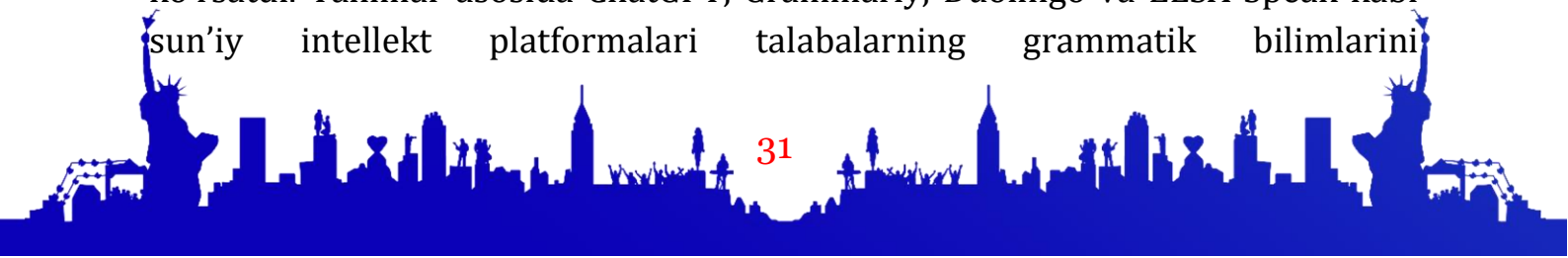
Biroq tahlillar davomida ayrim salbiy jihatlar ham kuzatildi. Xususan, ayrim talabalar sun'iy intellektdan tayyor matn olish vositasi sifatida foydalanayotganligi sababli mustaqil fikrlash, ilmiy izlanish va akademik yozuv ko'nikmalarining rivojlanish sur'ati pasayishi mumkinligi aniqlandi [5]. Bu esa sun'iy intellektdan foydalanish madaniyatini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Mening fikrimcha, sun'iy intellekt ta'lim sifatiga tahdid emas, aksincha undan noto'g'ri foydalanish tahdid hisoblanadi. Texnologiyaning o'zi neytral vosita bo'lib, uning ta'limdagi haqiqiy samaradorligi o'qituvchi, talaba va ta'lim muassasasining undan qanday foydalanishiga bog'liq. Agar sun'iy intellekt mustaqil tahlil qilish, ilmiy izlanish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish vositasi sifatida qo'llansa, u zamonaviy ta'limning eng muhim innovatsiyalaridan biriga aylanishi mumkin.

Shuningdek, tadqiqot natijalari sun'iy intellektni oliy ta'lim tizimiga integratsiya qilishda maxsus metodik qo'llanmalar, o'quv kurslari hamda akademik halollik bo'yicha ichki me'yoriy hujjatlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatdi. Bu nafaqat texnologiyadan samarali foydalanishni, balki uning salbiy oqibatlarini kamaytirishga ham xizmat qiladi [12; 14].

Yakuniy tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt yaqin yillarda xorijiy tillarni o'qitish metodikasining ajralmas qismiga aylanadi. Shu bois pedagoglar va talabalar ushbu texnologiyalar bilan ishlash bo'yicha zamonaviy kompetensiyalarni egallashlari zarur. Faqat ilmiy asoslangan, mas'uliyatli va pedagogik jihatdan puxta rejalashtirilgan yondashuvgina sun'iy intellektning ta'limdagi ulkan salohiyatini to'liq namoyon eta oladi.

Mazkur tadqiqot natijalari sun'iy intellekt texnologiyalari xorijiy til kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita ekanligini ko'rsatdi. Tahlillar asosida ChatGPT, Grammarly, Duolingo va ELSA Speak kabi sun'iy intellekt platformalari talabalarning grammatik bilimlarini

mustahkamlash, lug'at boyligini kengaytirish, talaffuzni takomillashtirish hamda yozma va og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Ayniqsa, ushbu platformalarning o'quv jarayonini individuallashtirish, tezkor teskari aloqa (feedback) taqdim etish va mustaqil ta'limni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Tadqiqot davomida sun'iy intellektdan foydalanishning ayrim cheklovlari ham aniqlandi. Xususan, tayyor javoblarga haddan tashqari tayanish, akademik halollik tamoyillarining buzilishi, tanqidiy fikrlash va mustaqil ilmiy izlanish ko'nikmalarining sustlashishi ehtimoli mavjudligi qayd etildi. Shu sababli sun'iy intellektni o'quv jarayonida qo'llash pedagogik nazorat, ilmiy mas'uliyat va axborot savodxonligi tamoyillari bilan uyg'unlashtirilishi zarur.

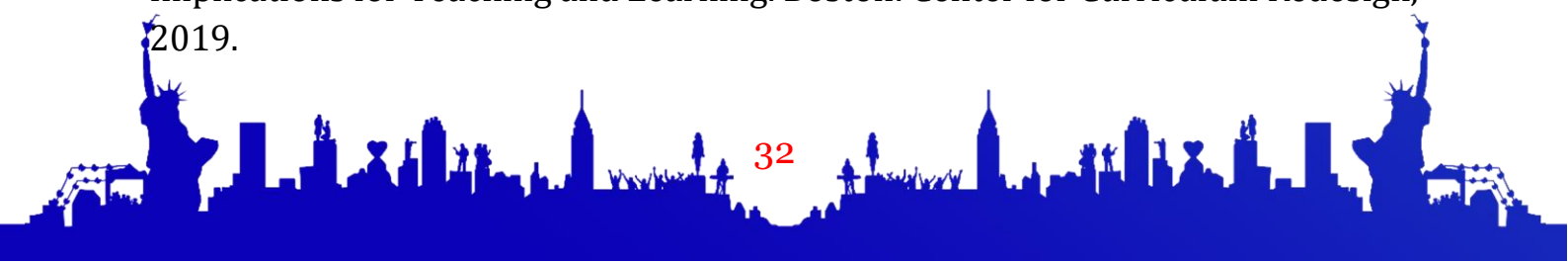
Maqolada amalga oshirilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini bosuvchi texnologiya emas, balki uning pedagogik faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi innovatsion vosita hisoblanadi. Uning samaradorligi talabaning tanqidiy fikrlashi, raqamli kompetensiyasi va ilmiy madaniyati bilan chambarchas bog'liq.

Muallifning fikricha, kelajakda xorijiy tillarni o'qitish jarayonida "o'qituvchi – talaba – sun'iy intellekt" hamkorlik modeli ustuvor yo'nalishlardan biriga aylanadi. Mazkur model asosida ta'limni tashkil etish talabalarning kommunikativ kompetensiyasini, mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini hamda zamonaviy mehnat bozorida talab etiladigan raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha metodik qo'llanmalar yaratish, professor-o'qituvchilar va talabalar uchun maxsus o'quv kurslarini joriy etish hamda akademik halollik bo'yicha aniq me'yorlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir. Mazkur takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni rivojlantirish va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO, 2023.
- 2.OECD. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. Paris: OECD Publishing, 2024.
- 3.Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019.

4. Luckin R. Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. London: UCL Institute of Education Press, 2018.
5. Zawacki-Richter O., Marín V.I., Bond M., Gouverneur F. Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education // International Journal of Educational Technology in Higher Education. 2019. Vol. 16. Article 39.
6. Kasneci E., Sessler K., Küchemann S. Et al. ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education // Learning and Individual Differences. 2023. Vol. 103. Article 102274.
7. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
8. Brown H.D., Lee H. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. 4th ed. New York: Pearson Education, 2015.
9. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. 5th ed. Harlow: Pearson Education, 2015.
10. Chapelle C.A. Computer Applications in Second Language Acquisition. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
11. Nation I.S.P. Learning Vocabulary in Another Language. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
12. O'zbekiston Respublikasi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun. O'RQ-637, 2020-yil 23-sentabr.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida. PF-6079-son Farmon, 2020-yil 5-oktabr.
14. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. PF-60-son Farmon, 2022-yil 28-yanvar.
15. OpenAI. ChatGPT. Research and Product Information. 2025.

